

ПРАВО ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА І СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

TRUST THROUGH THE PRISM OF CIVIL LEGISLATION AND COURT PRACTICE

Харченко Г.Г., д.ю.н., професор,
професор кафедри цивільного права

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті досліджуються особливості інституту права довірчої власності з огляду на специфіку юридичної техніки його унормування в цивільному законодавстві України і правозастосовну практику в цій сфері Верховного Суду.

Через аналіз правових положень Цивільного кодексу України визначено ряд недоліків у прийомах викладення норм права щодо права довірчої власності. Зокрема підкреслено необхідність уникнення у цивільному законодавстві полісемії правових категорій, у тому числі й їх отождолення, як то «довірча власність» і «право довірчої власності», оскільки це неодмінно позначається на ясності й чіткості норм права.

Звернуто увагу на дуалістичність підходів цивільного законодавства України у визначенні правового режиму майна, що перебуває у особи на праві довірчої власності у відносинах щодо управління майном і у відносинах щодо забезпечення виконання зобов'язань. У першому випадку виникнення права довірчої власності не веде до припинення права власності на маймо у установника, тоді як у другому випадку – навпаки. Такі розбіжності у правовому регулюванні насправді викривляють справжню природу права довірчої власності, нівелюють його відмінності по відношенню до права довірчого управління.

Окремо звернуто увагу й на правозастосовну практику Верховного Суду, висновки якого у контексті розв'язання приватноправових майнових спорів не завжди узгоджуються з правовими нормами цивільного законодавства України і по суті запроваджують відмінні підходи, ніж це передбачено ними. Йдеться, зокрема, про застосування судом доктрини «підняття корпоративної завіси», яка посягає на непорушність права власності інших осіб й права довірчої власності у тому числі.

Констатується, що застосування у судовій практиці доктрини «підняття корпоративної завіси» тільки кризь призму окремих рішень Європейського суду з прав людини, українських і закордонних доктринальних джерел, а також на підставі таких загальних засад цивільного законодавства як то: справедливість, добросовісність та розумність не дає Верховному Суду достатніх правових підстав ігнорувати конкретні приписи цивільного законодавства, якими визначається система гарантій непорушності права власності в Україні.

Ключові слова: право власності, право довірчої власності, доктрина «підняття корпоративної завіси», принципи цивільного права.

The article examines the peculiarities of trust in view of the specifics of the legal technique of its regulation in the civil legislation of Ukraine and the law enforcement practice of the Supreme Court in this area.

Through the analysis of the legal provisions of the Civil Code of Ukraine, the author identifies a number of shortcomings in the methods of exposition of legal norms regarding trust. In particular, it is emphasized the need to avoid polysemy of legal categories in civil legislation, considering them as synonyms, i.e. trust as right and as relations. It inevitably affects the clarity and precision of legal norms.

Attention is drawn to the duality of the approaches of the civil legislation of Ukraine in determining the legal regime of property held by a person under trust in relations regarding property management and in relations regarding ensuring the fulfillment of obligations. In the first case, the creation of trust does not lead to the termination of the settlor's property right to asset, while in the second case, it is the other way around. Such differences in legal regulation actually distort the true nature of trust, leveling its differences towards entrusted management of assets.

Special attention is also paid to the law enforcement practice of the Supreme Court, whose conclusions in the context of private property disputes are not always consistent with the legal provisions of the civil legislation of Ukraine and, in fact, introduce different approaches than those prescribed by them. It is, in particular, about the court's application of the doctrine of «piercing the corporate veil», which encroaches on the inviolability of the property rights of other persons, including trust.

The author states that the application of the doctrine of «piercing the corporate veil» in judicial practice only through the prism of certain judgments of the European Court of Human Rights, Ukrainian and foreign doctrinal sources, as well as on the basis of such general principles of civil legislation as: justice, good faith and reasonableness does not give the Supreme Court sufficient legal grounds to ignore the specific provisions of civil law which determine the system of guarantees of inviolability of property rights in Ukraine.

Key words: property rights, trust, doctrine of «piercing the corporate veil», principles of civil law.

Право довірчої власності порівняно новий інститут для правової системи України. Наразі його унормування в цивільному законодавстві України все ще не вирізняється досконалістю юридичної техніки викладення правових норм і підходів у правовому регулюванні, попри те, що цей правовий інститут пройшов тернистий шлях закріплення у законодавстві.

Принагідно згадати, що ідеї введення у вітчизняне законодавство правової конструкції фідучіарної (довірчої) власності лунали ще за радянські часи, коли радянською правовою школою опрацьовувались правові способи розв'язання проблемних питань власності: необхідно було пояснити, на підставі якого, власне, суб'єктивного права майно, що є державною власністю, могло перебувати у володінні, користуванні та розпорядженні інших юридичних осіб – самостійний суб'єктів права. І хоча ідея щодо введення у радянське цивільне законодавство інституту права довірчої власності не знайшла остаточної підтримки (виник інститут права оперативного управління майном), разом з тим до неї повернулися вже в незалежній Україні, коли на зламі економічних моделей господарю-

вання, через введення у цивільне законодавство приватної власності обґрунтовано і закономірно виникла потреба у пошуку нових правових конструкцій більш ефективного використання власником свого майна.

Першими нормативно-правовими актами, в положеннях яких правові норми про право довірчої власності з'явилися, стали Закони України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» від 19.06.2003 р. та «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» 19.06.2003 р. Через їх прийняття Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 19.06.2003 р. право довірчої власності було введено й у Цивільний кодекс України (далі – ЦК України). Попри це, означені зміни насправді не розкривали всебічно правову природу права довірчої власності, його особливості і значно обмежували при цьому сферу його можливого застосування.

Наступні серйозні зміни щодо інституту права довірчої власності Верховна Рада України зробила лише у 2019 році, коли через прийняття Закону України «Про

внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» від 20.09.2019 р. глава 49 книги 5 ЦК України була доповнена параграфом 8 «Довірча власність», де у тринадцятих нових статтях кодексу були висвітлені особливості права довірчої власності як нового способу забезпечення виконання зобов'язання.

Наразі сьогодні правовий аналіз положень Цивільного кодексу України [1] щодо права довірчої власності, і зокрема параграфу 8 глави 49 книги 5 ЦК України, дає змогу критично оцінити новели цивільного законодавства України і не лише за змістом, а й з точки зору рівня юридичної техніки викладання правових норм. Саме крізь призму такого бачення якості сучасного цивільного законодавства України про право довірчої власності і можна зробити окремі зауваження.

По-перше, якість нормативно-правового акта має визначатися насамперед правильністю використання в ньому правових термінів. При викладанні правових норм бажано уникати можливої полісемії правових категорій, у тому числі й їх ототожнення, що неодмінно позначається на ясності й чіткості самих норм права. Причому таке узгодження правових термінів має відбуватися з урахуванням усіх особливостей чинного цивільного законодавства України, де кожна правова категорія повинна мати своє значення і місце.

Норми параграфу 8 глави 49 книги 5 ЦК України, на жаль, демонструють недоцільне і невиправдане ототожнення законодавцем правових термінів «довірча власність» і «право довірчої власності».

За класичними канонами права термін «довірча власність» має відтворювати у праві відповідний різновид цивільних відносин, тоді як «право довірчої власності» – вид суб'єктивного цивільного права. Нехтування цими відмінностями у цивільному законодавстві не узгоджується з тим, що, на відміну від книги 3 ЦК України «Право власності та інші речові права», яка викладена як система речових прав, книга 5 «Зобов'язальне право» викладена як система зобов'язальних правовідносин. Перші (суб'єктивні права) мають розкриватися за суб'єктно-об'єктним підходом, тоді як другі (правовідносини) – за суб'єктно-суб'єктивним підходом.

Наочним прикладом ототожнення законодавцем понять «довірча власність» та «право довірчої власності» є ч. 2 ст. 597¹ ЦК України, де зазначено, що «Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язань (далі – довірча власність) є різновидом права власності на майно...».

Свавільне вживання законодавцем правових термінів демонструє й ст. 546 ЦК України, де, з одного боку, видом забезпечення виконання зобов'язання визначено «право довірчої власності», а з другого – наприклад, притримання (а не право притримання) та застава (а не право застави).

Відповідно до ч. 1 ст. 597³ ЦК України «Довірча власність виникає на підставі договору, укладеного у письмовій формі». Проте, зрозуміло, що за договором має виникати саме право довірчої власності, тоді як сам договір ніколи не може бути підставою для виникнення абсолютних правовідносин, якими, власне, і є відносини довірчої власності. Тобто такий підхід законодавця вказує на відсутність усвідомлення ним нюансів правової природи речових прав і речових правовідносин, що опрацьовані на рівні цивілістичної доктрини. Якщо ж в цій нормі термін «довірча власність» використаний у світлі змісту терміну «право довірчої власності», тоді виникає закономірне запитання, навіщо у праві одні правові явища підміняти іншими і який в цьому сенс, окрім розмитості положень законодавства, що є наслідком такої підміни?

По-друге, на наявність у Цивільному кодексі України неузгодженості назви і змісту вказує й стаття 597¹ ЦК України. Її назва «Право довірчої власності як спосіб

забезпечення виконання зобов'язання за кредитним договором», проте вже у ч. 1 цієї статті зазначено, що право довірчої власності може виникати не лише за кредитним договором, а й договором позики.

По-третє, у Цивільному кодексі України і досі залишаються неузгодженими положення кодексу, коли в одних випадках при довірчій власності її засновник (установник) втрачає права власності на своє майно, передане довірчому власнику, а в інших випадках чомусь ні.

Яскравим прикладом такого дуалістичного підходу до одних тих самих відносин є ч. 3 ст. 597¹ та ч. 5 ст. 1033 ЦК України. У першому випадку норма ч. 3 ст. 597¹ ЦК України визначає, що «З моменту встановлення довірчої власності право власності особи, яка передала своє майно у довірку власність, припиняється», тоді як у другому випадку, передбаченому ч. 5 ст. 1033 ЦК України зазначається протилежне, а саме: «Управитель, якщо це визначено договором про управління майном, є довірчим власником цього майна, яким він володіє, користується і розпоряджається відповідно до закону та договору управління майном. Договір про управління майном не тягне за собою переходу права власності до управителя на майно, передане в управління». Такі розбіжності у правовому регулюванні відносин довірчої власності насправді викривляють справжню природу права довірчої власності, нівелюють його відмінності по відношенню до права довірчого управління майном.

Варто зазначити, що неузгодженості правових позицій Цивільного кодексу України щодо інституту права довірчої власності мають не лише змістовий, а й термінологічний характер: у параграфі 8 гл. 49 книги 5 ЦК України йдеться про засновника довірчої власності, тоді як у гл. 70 цієї ж книги кодексу використаний вже інший правовий термін – установник.

По-четверте, недоліки правових норм параграфу 8 гл. 49 книги 5 ЦК України проявляються й у їх колізійності одна одній.

Так, ч. 3 ст. 597¹ ЦК України визначає, що «З моменту встановлення довірчої власності право власності особи, яка передала своє майно у довірку власність, припиняється». Разом з тим ч. 3 ст. 597² ЦК України передбачає, що «Режим довірчої власності не поширюється на плоди, продукцію та доходи, одержані від використання об'єкта довірчої власності, якщо інше не зазначено у договорі про встановлення довірчої власності». На практиці закономірно постає питання, а хто саме має бути власником таких «плодів, продукції та доходів», якщо засновник довірчої власності вже не є власником майна, переданого у довірку власність, а норма ч. 3 ст. 597² ЦК України жодної конкретизації щодо власника зазначених об'єктів не надає.

По-п'яте, з правового аналізу положень параграфу 8 гл. 49 книги 5 ЦК України чітко слідє, що єдиним власником майна, що було передане засновником у довірку власність, є саме довірчий власник, хоча обсяг його правомочностей як власника такого майна й обмежений на рівні закону (див., як приклад, ч. 2 ст. 597¹ ЦК України). З огляду на таку особливість, наскільки виправданим з юридичної точки зору є вживання законодавцем терміну «звернення стягнення на об'єкт довірчої власності»? Зрозуміло, що з огляду на належний рівень юридичної техніки звернути стягнення на власне майно не можна.

По-шосте, п. 1 ч. 1 ст. 597⁷ ЦК України передбачає, що довірчий власник зобов'язаний звернути стягнення на об'єкт довірчої власності, зокрема, у разі державної реєстрації рішення про припинення юридичної особи-довірчого власника. Оскільки відповідно до ч. 5 ст. 104 ЦК України «Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення», закономірно виникає запитання, як довірчий власник, що є юридичною особою, зможе виконати припис п. 1 ч. 1 ст. 597⁷ ЦК України?

По-сьоме, з правової, і насамперед, доктринальної точки зору, має бути обґрунтовано, яким чином зміст частин 1 та 2 ст. 597¹¹ ЦК України узгоджується із дією у речовому праві принципу наступності речових прав (відомий ще римському приватному праву), за яким «ніхто не може передати іншому такого речового права, якого сам не має».

Частиною 1 ст. 597¹¹ ЦК України, натомість, передбачено, що «Протягом п'яти робочих днів з дня припинення (у тому числі у зв'язку з його повним виконанням) основного зобов'язання довірчий власник зобов'язаний передати право власності на об'єкт довірчої власності довірчому засновнику, якщо інше не визначено договором про встановлення довірчої власності». Принагідно також зазначити, що у доктрині права ч. 2 ст. 597¹¹ ЦК України щодо оформлення передачі довірчим власником засновнику довірчої власності права власності на відповідне майно за актом приймання-передачі часто розглядають як ознаку наявності у праві так званих речових договорів у зобов'язанні.

По-восьме, законодавець має обережніше ставитись до можливості укладення договору встановлення довірчої власності щодо рухомих речей (особливо вартісних) у письмовій формі, оскільки з огляду на специфіку встановленого правового режиму, який не передбачає можливості звернення стягнення на об'єкт права довірчої власності як з боку кредиторів засновника довірчої власності, так і самого довірчого власника, такий інструментарій можна легко використовувати з неправомірною ціллю (зловживання правом) з метою уникнення відповідальності перед кредиторами.

З огляду на зазначені зауваження узагальнено можна зробити висновок, що основною проблемою чинного цивільного законодавства України у розрізі його положень щодо права довірчої власності є якість правових норм цього інституту. На жаль, так вже сталося, що у різні хвили змін у цивільне законодавство України стосовно права довірчої власності закладалися відмінні концептуальні основи існування цього інституту в правовій системі України. Серед іншого, достатньо згадати хоча б те, що якщо за одним підходом перехід права власності на трастове майно заперечувався, то за іншим – навпаки. На таких протиріччях правильно і за однаковим підходом визначати правову природу права довірчої власності у цивільному законодавстві України просто неможливо.

Не додає ясності по окремим питанням інституту права довірчої власності і права власності взагалі й судової практика. В деяких випадках висновки Верховного Суду не узгоджуються з правовими нормами цивільного законодавства України і по суті запроваджують відмінні підходи, ніж це передбачено ними. Так, зокрема, в своїх рішеннях Верховний Суд допускає можливість у майнових спорах накладення арешту на майно, яке не належить на праві власності фізичній особі-відповідачу, а є об'єктом права власності або права довірчої власності інших осіб. У таких випадках суд застосовує, зокрема, доктрину «підняття корпоративної завіси» (*«piercing the corporate veil»*), яка означає, що майно, права та обов'язки, що належать певній юридичній особі можна розглядати як майно, права та обов'язки іншої особи, найчастіше її учасників, керівників або інших компаній групи [2]. Якщо відповідач як фізична особа є вирішальним кінцевим бенефіціарним власником юридичних осіб, трастів або інших подібних правових утворень, то вже цієї ознаки Верховному Суду є достатньо, щоб не визнавати правосуб'єктність таких осіб, розглядаючи їх як номінальних власників майна, що офіційно належить їм на праві власності, і відповідно для справедливого і розумного, на думку Верховного Суду, вирішення приватноправового майнового спору кваліфікувати майно таких номінальних власників як майно, що належить бенефіціарію. Причому зазначається, що

правосуб'єктність такого номінального власника не визнається саме в межах розгляду конкретної судової справи, при тому, що сама особа не припиняє своє існування з точки зору права [2]. Як наслідок на таке майно номінальних власників суд може накласти арешт для забезпечення позовних вимог позивача, де ці номінальні власники навіть не виступають відповідачами у судовій справі, а у разі задоволення позовних вимог на таке майно може бути накладене і стягнення задля виконання судового рішення.

Попри те, що доктрину «підняття корпоративної завіси» Верховний Суд вважає можливим застосовувати лише у виключних випадках, зокрема, коли у відповідача (кінцевого бенефіціарного власника) свого власного майна не вистачає для погашення заборгованості перед кредиторами, все одно постає питання законності такої практики, зокрема, поза приписами ст. 1040 ЦК України. На рівні закону ними фіксується автономність правового режиму майна, переданого в управління при заснуванні трасту, від кредиторів установника управління на засадах права довірчої власності. За загальним імперативним правилом звернення стягнення на майно, передане в управління, за вимогою кредитора установника управління не допускається. Одним із винятків з дії цієї заборони є визнання установника управління банкрутом. Лише за таких умов договір управління цим майном припиняється і майно, передане довірчому власнику (управителю) може бути включено до ліквідаційної маси. Наразі накладення арешту або стягнення на таке майно за доктриною «підняття корпоративної завіси» у практиці Верховного Суду може відбуватись без цієї процедури.

Принагідно зазначити, що, як констатує сам Верховний Суд, українські суди широко використовують доктрину «підняття корпоративної завіси» у справах, де особа використовує складні корпоративні структури для уникнення відповідальності, де особа та її учасник по суті становлять єдине ціле та їх інтереси неможливо розмежувати [2]. Саме з цієї мотивувальної позиції Верховний Суд за останні роки неодноразово формулював правові висновки, у яких визначав умови, коли юридична самостійність юридичної особи може бути проігнорована. Для цього у своїх рішеннях суд застосовував доктрину «підняття корпоративної завіси» та доктрину «alter ego».

За такими підходами Верховний Суд ставив під сумнів правовий режим майна, яке перебувало у інших осіб (не відповідача) не тільки на праві довірчої власності, а й праві власності взагалі. Мета застосування таких невідомих цивільному законодавству України прийомів безперечно благородна: спробувати притягнути до відповідальності тих осіб, які намагаються через різні правові конструкції унеможливити себе від вимог кредиторів, передаючи своє майно у номінальну власність інших осіб. Разом з тим закономірно виникає запитання, чи можна такою метою обґрунтовувати порушення приписів закону, які надають власникам, у тому числі довірчим, гарантії непорушності їх права на майно?

Сам Верховний Суд визнає, що чинне законодавство не містить норм загального характеру, які б регулювали «підняття корпоративної завіси» між учасником та юридичною особою. Саме тому у приватноправових майнових спорах Верховний Суд відшукує правове підґрунтя для застосування цієї концепції у рішеннях Європейського суду з прав людини і в українських та закордонних доктринальних джерелах, базуючись у тому числі на загальних засадах цивільного законодавства: справедливості, добросовісності та розумності (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України). Наголошується, що при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди доквітлю або культурній спадщині. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання

правом в інших формах. Отже, підставами для застосування доктрини «підняття корпоративної завіси» для Верховного Суду є зловживання корпоративною структурою для уникнення виконання своїх зобов'язань, зокрема, й щодо відшкодування завданої шкоди, фактичне управління активами групи компаній як власними [2].

Така аргументація Верховного Суду начебто прив'язує можливість застосування доктрини «підняття корпоративної завіси» під випадки, коли кінцевий бенефіціарний власник передає своє майно до номінальних власників виключно з неправомірною метою і це власно має бути доведено у суді. Проте і тут з огляду на наявну практику Верховного Суду це є не обов'язковим. Так, у справі № 910/268/23 Верховний Суд, з одного боку, визнає, що не можна сказати, що така складна корпоративна структура була створена відповідачем спеціально для того щоб уникнути відповідальності перед позивачем, а з другого боку, неправомірність подібних дій відповідача визнається тільки через факт того, що відповідач свідомо і протягом тривалого часу використовує схему володіння майном, яке юридично оформлено на інших підконтрольних йому осіб, вочевидь для уникнення будь-якої відповідальності за будь-якими персональними зобов'язаннями (тобто це є свідомою стратегією відповідача) [2]. З рішення суду, наприклад, не зрозуміло, якими доказами було доведено, що свідоме і протягом тривалого часу використання легальних правових конструкцій щодо правового режиму майна, у тому числі права довірчої власності, вже є доказом неправомірності мети використання таких правових інструментів?

Право довірчої власності історично виникло, окрім іншого, як засіб оптимізації режиму оподаткування, забезпечення трастового майна від можливих в майбутньому вимог кредиторів установника трасту тощо. Проте така мета під життєві потреби кожної людини, ще не доводить неправомірність намірів особи, а свідчить про свідоме планування свого майбутнього, де природно спробувати захистити себе від ризиків, наприклад, невдалої підприємницької або інвестиційної діяльності. І як зроблений висновок Верховного Суду узгоджується з дією в цивільному праві презумпції правомірності поведінки особи (ч. 5 ст. 12 ЦК України)?

Узагальнено проблему такої новаторської практики Верховного Суду можна сформулювати питанням про те, чи може суд, керуючись загальними принципами справедливості, добросовісності й розумності, ігнорувати конкретні приписи цивільного законодавства, обґрунтовуючи це бажанням справедливого та розумного вирішення спору. Чіткі критерії такої справедливості, звісно, ніхто ще, в тому числі й Верховний Суд, не визначив. До того ж, чи може справедливість досягатися через порушення інших норм закону або спробами «новаторської» їх інтерпретації.

Зокрема, йдеться про ч. 3 ст. 96 ЦК України, де визначається загальне правило, що учасник (засновник) юри-

дичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), *крім випадків, встановлених установчими документами та законом*. Подібну правову норму містить й ч. 2 ст. 3 Закону України «Про акціонерні товариства», відповідно до якої акціонерне товариство не відповідає за зобов'язаннями акціонерів. У разі вчинення акціонерами протиправних дій до товариства та його органів не можуть застосовуватися будь-які санкції, що обмежують їхні права, крім випадків, *визначених законом*. У нормі ч. 2 ст. 3 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» таке правило в загальній сформульовано універсально імперативно: товариство не відповідає за зобов'язаннями своїх учасників.

Доречно звернути увагу, що в судовій практиці пріоритетність принципів права, на які час від часу намагається спиратися у своїх висновках Верховний Суд, визначається не завжди однаково. В контексті справ, де обґрунтовується правильність застосування доктрини «підняття корпоративної завіси» наголос робиться насамперед на принцип справедливості, проте принцип юридичної визначеності не згадується. Однак у випадках, коли Верховний Суд формулює відступи від попередніх судових висновків і змінює, приміром, підходи до вирішення спорів щодо витребування майна з чужого незаконного володіння, справи вирішені за старим «неправильним» підходом не переглядаються, оскільки цього вимагає принцип юридичної визначеності, попри те, що принцип справедливості вимагає іншого.

Наразі можемо констатувати, що процес удосконалення цивільного законодавства і судової практики не можливий якщо не критично оцінювати їх сучасний стан. Попри позитиви цивільного законодавства України, зокрема, щодо унормування інституту права довірчої власності та сильні сторони правозастосовної практики Верховного Суду тощо, прогрес у розвитку досягається через осмислення їх недоліків, пошуку вивірених рішень проблемних питань. Завдяки належній юридичній техніці правові норми і позиції законодавства можуть набувати тієї ясності і чіткості, що не дає змогу їх неправильної інтерпретації, підміни одних понять іншими тощо. Однак і судова правозастосовна практика не має підмінювати собою приписи законів, зводиться до ігнорування окремих законодавчих позицій тільки з огляду на те, що саме такий підхід вбачається Верховним Судом справедливим. Недосконалість законів не можна усувати судовою практикою, це сфера відповідальності Верховної Ради України. Новітні доктрини, які останнім часом доволі широко запроваджує в свою практику Верховний Суд, звісно можна вітати і навіть підтримувати, проте такі новели мають узгоджуватися із законодавством, а не змінювати його опосередковано в правозастосовній практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 28.06.2024).
2. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 10.01.2024 р. у справі № 910/268/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118788147> (дата звернення 28.06.2024).